- ÇALIŞTAY -

Televizyon, İnternet ve Dijital Oyunların Şiddetle İlişkisi Üzerine

NİHAİ RAPORU

ASBÜ
İletişim Fakültesi

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Doç. Dr. Hüseyin YAYMAN
AK Parti Genel Başkan Yardımcısı
Kültür ve Sanat Politikaları Başkanı

Ahmet AKÇA
Cumhurbaşkanlığı Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurul Üyesi /ÖZDER Genel Başkanı

Muhammet Ecevit CARTİ
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu İkinci Başkanı

Seyfullah HACIMÜFTÜOĞLU
Eski Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreteri

Zehranur AYDEMİR
AK Parti Ankara Milletvekili

Prof. Dr. Musa Kazım ARICAN
ASBÜ Rektörü

KATILIMCILAR

Yaşar ÇAKMAK
İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi

M. Bora DURMUŞOĞLU
TRT

Mustafa AKŞEHİRLİOĞLU
RTÜK İzleme ve Değerlendirme Dairesi

Doç. Dr. Ahmet Faruk ÇEÇEN
ASBÜ Yeni Medya ve İletişim Bölümü

Doç. Dr. Cansu Çiğdem EKİN
Ankara Üniversitesi Dijital Oyun Tasarımı Bölümü

Doç. Dr. Emek Barış KEPENEK
Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Doç. Dr. Tuba DUMAN
ASBÜ Sosyoloji Bölümü

Doç. Dr. Gülçin ORHAN
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Suç Araştırmaları Anabilim Dalı Başkanı

Dr. Burcu ALTIN
TED Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Elif ÖZUZ DAĞDELEN
Başkent Üniversitesi Sosyoloji Bölümü

Dr. Öğr. Zehra ALLAHVERDİ
ASBÜ Psikoloji Bölümü

Emine Şeyma ŞAHİN
Sosyolog

Prof. Dr. Ahmet Naim ÇİÇEKLER
İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Soner ULUAY
MEB (Millî Eğitim Bakanlığı)

Nihal KARAOĞLU
Gülnihal Eğitim Kurumları / ÖZDER

Tuğbek ÖLEK
TOGED (Türkiye Oyun Geliştiricileri Derneği)

Öğr. Gör. Dr. Onur ERKAN
ASBÜ Basın ve Kurumsal İlişkiler Koordinatörlüğü

Arş. Gör. Merve CAN MARAŞLI
YÖK / Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi

Arş. Gör. Dr. Esra GÜNGÖR KILIÇ
YÖK

Sema DURMUŞ HAŞİMİ
Psikolog

İsmail YILDIRIM
Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Begüm BURÇAK
Adalet Bakanlığı

Ayşenur DEMİR
Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu

Gülşah AKSAKALLI
Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK)

RAPOR YAZIMI

Doç. Dr. Ahmet Faruk ÇEÇEN, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Arş. Gör. Aybüke DOĞAN, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Arş. Gör. Ezgi Hazal TURHAN YILDIZ, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Arş. Gör. Bengü Miray YAZICI, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

KAPAK TASARIMI

Öğr. Gör. Dr. Onur ERKAN, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

SEKRETERYA

Arş. Gör. Aybüke DOĞAN, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Arş. Gör. Ezgi Hazal TURHAN YILDIZ, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Arş. Gör. Bengü Miray YAZICI, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1. ÇALIŞTAYIN ÖNEMİ 4
1.1. Çalıştayda Değinilen Konu Başlıkları 5
1.2. Sorun Alanları ve Çözüm Önerileri Tablosu 6
2. ÇALIŞTAYIN DETAYLI SONUÇLARI VE ÖNERİLERİ 9
2.1. Nüfus Politikaları ve Doğurganlık Oranları 9
2.2. Dijital Dönüşümün Aile Yapıları Üzerindeki Etkileri 9
2.3. Kadın İstihdamı ve Aile Yaşam Dengesi 10
2.4. Dijital Güvenliğin Güçlendirilmesi 11
2.5. Erken Uyarı ve Erken Müdahale Mekanizmalarının Güçlendirilmesi 12
2.6. Dijital Risk Alanlarına Yönelik Mevzuatın Güncellenmesi 13
2.7. Algoritmik İçeriklere Karşı Aile Denetimi ve Ekran Sürelerinin Düzenlenmesi 14
2.8. Uluslararası İyi Uygulamaların Entegrasyonu ve Taklitçi Davranışların Önlenmesi 14
2.9. Pozitif İçerik Teşviki ve Dijital Ebeveynlik Becerilerinin Geliştirilmesi 15
SONUÇ 16

1. ÇALIŞTAYIN ÖNEMİ

Kahramanmaraş ve Şanlıurfa'da meydana gelen vakalar, gençlerin internet, sosyal medya ve dijital oyun ortamlarında karşı karşıya kaldıkları risklerin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal boyutları olan bir mesele olduğunu göstermiştir. Bu vakalar; aidiyet arayışı, çevrimiçi topluluklar, siber zorbalık, dijital radikalleşme, nefret söylemi ve şiddetin normalleşmesi gibi olguların disiplinlerarası bir bakış açısıyla ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Çalıştay kapsamında farklı kamu kurumları, akademisyenler ve sektör temsilcileri bir araya gelerek dijital ortamlarda ortaya çıkan risklerin nedenlerini, toplumsal etkilerini ve önlenmesine yönelik politika önerilerini değerlendirmiştir.

Çalıştay görüşmelerinde özellikle gençlerin çevrimiçi topluluklar içerisindeki aidiyet arayışları, dijital platformlarda karşılaşılan zararlı içerikler, siber zorbalık, nefret söylemi ve şiddet içeriklerine maruz kalmanın olası etkileri üzerinde durulmuştur. Katılımcılar, dijital ortamların tek başına şiddetin nedeni olarak görülmemesi gerektiğini; ancak psikolojik, sosyal ve kültürel kırılganlıklarla birleştiğinde riskleri artırabilen önemli bir etken olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca dijital risklerle mücadelede ailelerin, eğitim kurumlarının, kamu otoritelerinin, teknoloji şirketlerinin ve sivil toplum kuruluşlarının ortak sorumluluk üstlenmesi gerektiği yönünde görüş birliği oluşmuştur.

Yapılan değerlendirmeler sonucunda dijital ortamlarda ortaya çıkan risklerin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda eğitimsel, toplumsal ve hukuki boyutları bulunan çok katmanlı bir mesele olduğu değerlendirilmiştir. Bu risklerle etkili biçimde mücadele edilebilmesi için kamu kurumları, eğitim kuruluşları, aileler, teknoloji şirketleri ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğini esas alan bütüncül ve çok paydaşlı yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1.1. Çalıştayda Değinilen Konu Başlıkları

Çalıştayda moderatör, akademisyenler, eğitimciler ve kamu kurumu temsilcileri tarafından dile getirilen temel odak noktaları ve konu başlıkları şunlardır:

- **Yeni Nesil Radikalleşme ve Siber Tehditler:** Discord, Reddit, Telegram ve Anonymous gibi lidersiz, merkeziyetsiz yankı odalarında şekillenen; doğrudan kadın düşmanlığı ile ilişkilendirilemeyecek olsa da, kadınlara manipülatif davranış örüntüsü, siber yapılar ve siber zorbalık.
- **Okul Saldırıları ve Şiddet Yaşının Düşmesi:** Son dönemde yaşanan vahim şiddet olayları (Fatih, Sur, Şanlıurfa ve Kahramanmaraş hadiseleri) ekseninde şiddet ve saldırganlık yaşının 14 seviyesine kadar gerilemesi.
- **Dijital Mecraların Rolü ve Oyun Sektörü Tartışmaları:** Sosyal medya, dijital oyunlar, çocuk medyası ve televizyonun çocuklar üzerindeki doğrudan ya da dolaylı etkileri; ampirik gözlemler ile bilimsel meta-analizler (APA, Oxford vb.) arasındaki bağlar.
- **Ebeveynlik ve Sınıfsal Faktörler:** Yoğun çalışma temposu nedeniyle ebeveynlerin çocuklarını dijital mecralara teslim etmesi ("dijital bakıcılık"), anneler üzerindeki toplumsal tahakküm/yetersizlik duygusu ve babaların ebeveynlik sorumluluğundaki yokluğu/ilgisizliği.
- **Okul Öncesi ve Rehberlik Ağları:** Kişilik gelişiminde 0-5 ve 0-6 yaş (0-72 ay) döneminin kritik önemi, okullardaki rehberlik servislerinin yetki kısıtlılıkları ve erken uyarı sinyallerinin takibi.
- **Hukuki Mevzuat ve Kurumsal İş Birlikleri:** Uluslararası platform sorumluluğu yasaları (NetzDG, DSA), silah muhafazası yasalarındaki açıklar ve bakanlıklar arası eş güdüm eksikliği.

1.2. Sorun Alanları ve Çözüm Önerileri Tablosu

NO	İLGİLİ ALAN	SORUN ALANLARI	ÇÖZÜM ÖNERİLERİ	İLGİLİ KURUMLAR
1.1	NÜFUS VE DEMOGRAFİ	Türkiye'deki demografik eğilimler içerisinde doğurganlık oranlarının belirgin şekilde azalması ve nüfusun yenilenme riskinin ortaya çıkması.	Nataliteyi (doğum oranlarını artırmayı) teşvik eden politikaların tasarlanması; genel nüfus yapısını ve demografik yenilenmeyi destekleyecek makro stratejilerin kurgulanması.	TBMM, Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı
1.2	NÜFUS VE DEMOGRAFİ	Çalışan ebeveynlerin iş-aile çatışması yaşaması; çocukların ebeveyn gözetiminden mahrum kalarak kontrolsüz şekilde dijital araçlar tarafından büyütülmesi.	Çalışan ebeveynlere yönelik doğum ve bakım izinlerinin genişletilmesi; esnek ve hibrit çalışma modellerinin süratle hayata geçirilerek iş gücü piyasası ile aile uyumunun optimize edilmesi.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı
1.3	NÜFUS VE DEMOGRAFİ	Karakter, duygu ve kişilik oluşumunun temellerinin atıldığı 0−5 ve 0−6 yaş (0−72 ay) erken çocukluk evrelerine yönelik eğitsel/kamusal yatırımların yetersiz kalması.	Çocukların gelişim kalitesini artırmak adına 0−6 yaş aralığını kapsayan kritik evrelere devlet eliyle makro yatırımlar yapılması; Fransa ve Macaristan örneklerindeki gibi 3-4 yaşından itibaren zorunlu okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması.	MEB, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı
2.1	DİJİTAL MEDYA & PLATFORMLAR	Sosyal medya ve video mecralarının (TikTok, YouTube vb.) yapay zekâ algoritmalarıyla çocukları bağımlı kılan filtre balonları (yankı odaları) oluşturması ve çocukları tek tipleştirmesi (Roblox girdabı).	Dijital platformlarda yapay zekâ tabanlı içerik denetim uygulamalarının zorunlu kılınması; çocuk hakları ihlallerine karşı platform sorumluluğu çerçevesinde hızlı ve efektif müdahale mekanizmalarının kurulması.	BTK, RTÜK ve İletişim Başkanlığı
2.2	DİJİTAL MEDYA & PLATFORMLAR	Discord, Reddit ve Telegram gibi lidersiz, denetimi güç kapalı ağlarda büyüyen; narsistik öfke, kadın düşmanlığı ve şiddet övgüsü barındıran siber yapıların (C31 vb.) aile bağlarını koparması.	Almanya NetzDG ve AB Dijital Hizmetler Yasası (DSA) gibi uluslararası platform yasalarının 5651 sayılı kanunumuza uyarlanması; uyarılara uymayan denetimsiz mecraların erişimleri ile VPN korumalarının teknolojik olarak sınırlandırılması.	TBMM, Adalet Bakanlığı ve BTK
2.3	DİJİTAL MEDYA & PLATFORMLAR	Televizyon ve dijital mecralarda çocukların ekran başında yoğun	RTÜK bünyesindeki "Akıllı İşaretler" koruyucu sembol sisteminin siber bağımlılık	RTÜK ve Medya Kuruluşları

		bulunduğu saatlerde; şiddet, istismar veya milli-manevi kültürel değerlerimizle bağdaşmayan yabancılaşma unsurları barındıran yapımların yayılması.	ve çocuk psikolojisini kapsayacak şekilde güncellenmesi; hassas içerikli yapımların yayın saatlerinin yasal mevzuatla çocukların ekran başında olmadığı 21.30 veya 23.00 gibi geç vakitlere kaydırılması.	
2.4	DİJİTAL MEDYA & PLATFORMLAR	Vahim şiddet ve asayiş olaylarında medyanın faili odak noktasına alan, dramatize edici sansasyonel görseller paylaşmasının kırılgan gençlerde taklitçi davranış (copycat) eğilimlerini tetiklemesi.	Toplumsal huzuru muhafaza etmek ve taklit riskini önleyici yayın ilkelerini oturtmak adına, ağır şiddet olaylarında ilk 48 saatte geçici yayın yasaklarının titizlikle uygulanması; failin adını ve görselini öne çıkaran materyallerin yayılımının tamamen engellenmesi.	RTÜK, BTK, İletişim Başkanlığı ve Mahkemeler
3.1	EĞİTİM & ERKEN MÜDAHALE	Çocuk ve gençlerin siber dünyada siber zorbalık, siber bağımlılık, çevrimiçi manipülasyon ve radikal söylemlere karşı kendilerini koruyabilecek eleştirel bilince sahip olmaması.	Zorunlu ve kademeli olarak kurgulanacak "Dijital Medya Okuryazarlığı" eğitimlerinin rehberlik derslerinin bir parçası olarak müfredatta zorunlu hale getirilmesi; bireylere içerikleri eleştirel değerlendirme mahareti kazandırılması.	MEB ve Üniversiteler
3.2	EĞİTİM & ERKEN MÜDAHALE	Şiddet eğilimleri, siber zorbalık ve radikalleşme adımlarının eylem öncesinde dijital ortamlarda ima edilmesine (Sızdırma/Leakage eylemleri) rağmen önleyici sistemlerin eksikliği nedeniyle tespit edilememesi.	Okul, kolluk ve sosyal hizmetlerin entegre çalıştığı çocuk temelli erken müdahale mekanizmalarının kurulması; öğrencilerin tehlikeli durumları deşifre olmadan bildirebilecekleri KADES benzeri "Anonim İhbar Mekanizmaları" ve bildirim sistemlerinin devreye alınması.	İçişleri Bakanlığı, MEB ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
3.3	EĞİTİM & ERKEN MÜDAHALE	Rehberlik servisleri ve öğretmenler tarafından çocukta ağır bir davranış bozukluğu veya psikopati riski saptanıp tedavi çağrısı yapıldığında, direnç gösteren ailelerin süreci reddetmesi veya ihmal etmesi.	Çocuğun üstün yararı ve hak öznesi olması gözetilerek, uzmanlarca saptanan psikososyal tedavi ve rehabilitasyon süreçlerini reddeden veya ihmal eden ebeveynlere yönelik zorlayıcı yasal ve hukuki yaptırımların ulusal mevzuata eklenmesi.	Adalet Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve TBMM
4.1	EBEVEYNLİK & TOPLUM	Ebeveynlerin çocukların internet kullanımı ve ekran süreleri karşısında yetersiz kalması; rehberlik eğitimlerinin sadece teorik	Aile destek programlarının dönüştürülerek ebeveynlere ev içi internet filtrelerini, aile pin kodlarını ve ekran sürelerini kendi telefonlarından yönetebilecekleri pratik	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, MEB ve STK'lar

		zararlardan bahsetmesi nedeniyle ev içi denetimin sağlanamaması.	yazılımsal araçların ve teknik maharetlerin kazandırılması.	
4.2	EBEVEYNLİK & TOPLUM	Dijital ebeveynlik ve çocuk denetimi yükünün tamamen kadının üzerine bırakılmasının annelerde tükenmişlik ve ev içi huzursuzluğu tetiklemesi; radikalleşen çocukların arka planında belirgin bir "baba ilgisizliği" bulunması.	Aile içi dengelerin ve ebeveynlik rollerinin milli ve manevi değerlerimiz çerçevesinde yeniden güçlü şekilde tahkim edilmesi; babaların çocuk gelişimine aktif ve şuurlu katılımını sağlayacak "Babalık Eğitim Programları" ile rehberlik faaliyetlerinin yaygınlaştırılması.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Üniversiteler ve STK'lar
4.3	EBEVEYNLİK & TOPLUM	Kriz anlarında veya çocukta norm dışı bir davranış gözlemlendiğinde, babaların profesyonel pedagojik destek almak yerine yapısal açıdan hatalı yaklaşımlar (örn: terapi yerine silaha/poligona yönlendirme) sergilemesi.	Aile danışmanlığı mekanizmaları üzerinden babalara yönelik kriz yönetimi, çocuk psikolojisi, ergenlik dönemi risk alanları ve sağlıklı iletişim modüllerinin geliştirilerek ebeveyn algısının rehberlik ağlarıyla düzeltilmesi.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Üniversiteler
4.4	EBEVEYNLİK & TOPLUM	Yetişkinlerin sosyal mecralardaki kırıcı, ötekileştirici üslubunun ve nezaket kaybının çocuklarca modellenmesi; medyanın ise pratik çıkış yolları sunmak yerine sürekli "aile yapısı bozuluyor" retoriğiyle toplumsal karamsarlık ve kaygı dili üretmesi.	Medyadaki kaygı dilinin sonlandırılması; toplumsal uzlaşmayı, yardımlaşmayı ve güzel ahlakı vurgulayan pozitif rol modellerin ve yapımların teşvik edilmesi. Güney Kore örneğindeki gibi devlet-sanatçı-yapımcı ortaklığına dayalı "Güvenli İçerik Fonlama Modeli" kurularak yerli ve temiz dijital içerik, çizgi film ve animasyon projelerinin finansal desteklenmesi.	İletişim Başkanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, TRT ve TABİİ
4.5	EBEVEYNLİK & TOPLUM	Ekonomik yoksulluk sarmalındaki dezavantajlı ailelerde çalışan annelerin, güvenli sosyal alanların eksikliği nedeniyle çocuklarını sokakların ya da denetimsiz dijital mecraların insafına bırakması.	Alt sosyoekonomik sınıflardaki annelerin üzerindeki yükün hafifletilmesi amacıyla, çocukların okul sonrasındaki serbest zamanlarını değerlendirebilecekleri kamusal, bölgesel ve ücretsiz spor, sanat ve sosyal projelerin yaygınlaştırılarak teşvik edilmesi.	Gençlik ve Spor Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Belediyeler

2. ÇALIŞTAYIN DETAYLI SONUÇLARI VE ÖNERİLERİ

Geleneksel aile yapılarının korunması ve çağdaş yaşam koşullarına uyum sağlaması desteklenmelidir. Bu adaptasyon sürecinin önemi, kültürel ve toplumsal bağlamda ele alınmalıdır.

Aile içi iletişim mekanizmalarının güçlendirilmesi ve boşanma oranlarının düşürülmesi için rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin kapsamının genişletilmesi önerilmektedir. Bu hizmetlerin aile bireyleri arasında sağlıklı iletişim kurulabilmesini teşvik edeceği ve ilişki dinamiklerini iyileştireceği ifade edilmiştir.

Aile içinde kadın ve erkek rollerinin denge içinde yeniden değerlendirilmesi ve bunun cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Tüm sorunlar ve öneriler aşağıdaki başlıklarda maddeler hâline getirilerek ele alınmaktadır:

2.1. Nüfus Politikaları ve Doğurganlık Oranları

Türkiye'deki demografik eğilimler içerisinde belirgin bir şekilde azalan doğurganlık oranlarına müdahale etmek amacıyla nataliteyi (doğum oranlarını artırmaya yönelik politikaları) teşvik eden politikaların tasarlanması önerilmiş; bu politikaların genel nüfus yapısını destekleyecek ve demografik yenilenmeyi teşvik edecek şekilde kurgulanması gerektiği vurgulanmıştır. Bununla birlikte, doğan çocukların gelişim kalitesini artırmak adına, kişilik ve duygu oluşumunun temellerinin atıldığı 0-5 ve 0-6 yaş (0-72 ay) aralığını kapsayan kritik evrelere devlet eliyle makro yatırımlar yapılmalıdır. Bu bağlamda, iş ve aile yaşamı arasında sağlıklı bir uyum sağlamak amacıyla çalışan ebeveynlere yönelik doğum ve bakım izinleri genişletilmeli, esnek ve hibrit çalışma modelleri süratle hayata geçirilmelidir. Gerçekleştirilecek bu kapsamlı düzenlemeler, ebeveynlerin (özellikle de kadınların) iş gücü piyasasına katılımını optimize edip iş-aile çatışmasını minimize ederken, aynı zamanda çocukların ebeveyn gözetiminden mahrum kalıp dijital araçlar tarafından büyütülmesinin önüne geçecek ve aile yapısının uzun vadede güçlendirilmesine stratejik bir katkı sunacaktır.

2.2. Dijital Dönüşümün Aile Yapıları Üzerindeki Etkileri

Dijital medya ve sosyal medyanın aile yapısı üzerindeki potansiyel olumsuz etkilerini minimize etmek amacıyla medya okuryazarlığı eğitimlerinin yaygınlaştırılması önerilmiştir; zorunlu ve kademeli olarak kurgulanacak bu eğitimler, bireylerin içerikleri

eleştirel bir perspektifle değerlendirebilmelerini sağlayarak çocukların çevrim içi manipülasyonları, siber zorbalıkları ve aşırı uç (radikal) söylemleri tanımasına ve medyanın etkilerine karşı bilinçli bir yaklaşım geliştirmesine yardımcı olacaktır. Çocukların dijital bağımlılığın zararlarından korunması sürecinde ebeveynlere yönelik geliştirilecek rehberlik programları ise ailelere sadece teorik "zarar" anlatıları sunmakla kalmamalı; ebeveynlerin çocuklarının cihazlarındaki ekran sürelerini, internet filtrelerini ve aile pin kodlarını teknik olarak nasıl yönetebileceklerine dair pratik yazılımsal araçlar ve baş etme becerileri (teknik maharet) kazandırmalıdır. Bu teknik ve eğitsel maharetin yanı sıra, sosyal medya ve video platformlarının (TikTok, YouTube vb.) çocukların yaş, karakter ve psikolojilerine göre onları bağımlı kılan algoritmik filtre balonları (yankı odaları) oluşturduğu gerçeğinden hareketle, çocukları tek tipleştiren (örn: Roblox girdabı) bu yapıları kırmak adına platform sorumluluğu çerçevesinde yapay zekâ tabanlı içerik denetimleri zorunlu kılınmalı ve çocuk hakları ihlallerine hızla müdahale edilmelidir.

Discord, Reddit ve Telegram gibi lidersiz, merkeziyetsiz ağlarda büyüyen; narsistik öfke, ve şiddet övgüsü içeren "C31" benzeri karanlık siber yapılara karşı, uluslararası ağ sağlayıcılarına yönelik küresel yasal yaptırımlar (Almanya NetzDG, AB Dijital Hizmetler Yasası benzeri) ulusal mevzuatımıza entegre edilmeli, çocukları suça teşvik etmeye devam eden denetimsiz platformların erişimleri ve VPN korumaları teknolojik olarak sınırlandırılmalıdır.

Tüm bu siber tehditlerin önüne geçebilmek adına, çocukların dijital dünyadaki radikal niyetlerini (Leakage/Sızdırma eylemleri) ve akran zorbalığı eğilimlerini önceden tespit edebilmek amacıyla okul, kolluk ve sosyal hizmetlerin entegre çalıştığı çocuk temelli erken müdahale mekanizmaları kurulmalı; çocukların akranlarındaki tehlikeli değişimleri ve silaha erişim durumlarını deşifre olmadan bildirebilecekleri, KADES benzeri "Anonim İhbar Mekanizmaları" süratle devreye alınmalıdır.

2.3. Kadın İstihdamı ve Aile Yaşam Dengesi

İş ve aile yaşamının entegrasyonunu kolaylaştırmak amacıyla devlet tarafından çocuk bakım hizmetlerine sağlanan desteğin artırılması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Fransa ve Macaristan gibi uluslararası iyi uygulama örnekleri referans alınarak 3-4 yaşından itibaren çocukların zorunlu okul öncesi eğitime dahil edilmesi, böylece hem kadının iş gücüne katılımının önündeki engellerin kaldırılması hem de çocuğun erken yaşta uzmanlar eliyle empati ve akran iletişimi eğitimi almasının sağlanması önerilmiştir. Bu

entegrasyonu tamamlamak adına, kamu ve özel sektörde uygulanacak olan ve kadın çalışanların iş güvencesini güçlendirerek kariyer gelişimlerinde karşılaştıkları sistemik engelleri kaldırmayı amaçlayan politikaların benimsenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

İş-aile dengesi kurulurken sosyoekonomik eşitsizlikler de göz ardı edilmemeli; yoksulluk sarmalındaki dezavantajlı ailelerde çalışan annelerin, güvenli sosyal alanların eksikliği nedeniyle çocuklarını sokaklara ya da denetimsiz dijital mecralara (dijital bakıcılara) bırakmak zorunda kaldığı göz önünde bulundurularak alt sosyoekonomik sınıflardaki annelerin üzerindeki bu yük hafifletilmeli ve çocukların okul sonrası ücretsiz spor, sanat ve sosyal projelere yönlendirilmesi teşvik edilmelidir.

Sahada yürütülen psiko-sosyal çalışmalara ve aile eğitimlerine ağırlıklı olarak sadece annelerin katıldığı, babaların ise bu süreçlerde yeterince sorumluluk üstlenmediği saptanmıştır. Aile içinde "dijital ebeveynlik" ve çocuk denetimi yükünün tamamen kadının üzerine bırakılmasının, annelerde tükenmişlik duygusunu artırdığı ve aile içi huzursuzlukları körüklediği görülmektedir. Radikalleşen veya davranış bozukluğu gösteren çocukların arka planında belirgin bir "baba ilgisizliği" bulunduğu; ayrıca kriz anlarında babaların profesyonel pedagojik destek almak yerine yapısal açıdan hatalı yaklaşımlar (örneğin; uzman terapisi yerine çocuğu silah poligonuna götürmek gibi) sergilediği müşahede edilmiştir. Bu doğrultuda, aile içi dengelerin ve sağlıklı ebeveynlik rollerinin milli ve manevi değerlerimiz çerçevesinde yeniden güçlü bir şekilde tahkim edilmesi; annenin omuzlarındaki yükü hafifleterek babaların da çocuk gelişimine aktif ve şuurlu katılımını sağlayacak "Babalık Eğitim Programları" ile rehberlik faaliyetlerinin yaygınlaştırılmalıdır.

Son olarak, rehberlik servisleri ve öğretmenler tarafından çocukta ağır bir davranış bozukluğu veya psikopati riski saptanıp aileye "tedavi/rehabilitasyon" çağrısı yapıldığında, ailenin ve özellikle direnç gösteren ebeveynlerin bu süreci reddetmesinin veya ihmal etmesinin önüne geçilmelidir. Bu doğrultuda, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Adalet Bakanlığı iş birliğiyle, çocuğun üstün yararı ve hak öznesi olması gözetilerek tedaviyi ihmal eden veya reddeden ebeveynlere yönelik zorlayıcı yasal ve hukuki yaptırımlar ulusal mevzuatımıza süratle eklenmelidir.

2.4. Dijital Güvenliğin Güçlendirilmesi

Dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte çocuklar ve gençler, sosyal medya platformları, çevrimiçi topluluklar ve dijital oyun ortamları aracılığıyla çok daha geniş bir etkileşim

ağına erişebilmektedir. Bu durum önemli fırsatlar sunmakla birlikte siber zorbalık, nefret söylemi, dijital taciz, çevrimiçi manipülasyon ve şiddeti özendiren içeriklere maruz kalma risklerini de beraberinde getirmektedir. Özellikle aidiyet arayışı içerisindeki gençlerin kapalı çevrimiçi topluluklar, yankı odaları ve algoritmalar tarafından şekillendirilen içerik akışları aracılığıyla zararlı dijital yapılara yönlendirilebilmesi önemli bir risk alanı olarak değerlendirilmektedir.

Bu nedenle dijital güvenlik politikalarının yalnızca içerik kaldırma veya erişim engelleme uygulamalarıyla sınırlı kalmaması gerekmektedir. Çocuk ve gençlerin korunmasını esas alan bütüncül bir yaklaşım benimsenmeli, yaşa uygun içerik sınıflandırmalarının yaygınlaştırılması, riskli içeriklerin tespiti ve raporlanmasına yönelik mekanizmaların güçlendirilmesi, medya ve dijital okuryazarlık çalışmalarının artırılması ve dijital platformların kullanıcı güvenliği konusundaki sorumluluklarının geliştirilmesi sağlanmalıdır. Güvenli internet kullanımının teknik bir konu olmanın ötesinde, çocuk koruma ve toplumsal güvenlik politikalarının önemli bir bileşeni olarak ele alınması gerektiği değerlendirilmektedir.

BTK'nın yetki ve sorumluluk alanına ilişkin öne çıkan önerilerde, dijital platformlarla daha etkin bir iş birliği zemini oluşturulması ve bu mecraların ulusal hukuki süreçlere uyumunun artırılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, platformların içerik denetimi konusundaki sorumluluklarını daha şeffaf bir şekilde yerine getirmeleri için teknik mekanizmaların güçlendirilmesi ve çocukların korunmasına yönelik mevcut filtreleme seçeneklerinin kullanıcı dostu olacak şekilde yaygınlaştırılması ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, dijital mecralarda yaşa uygun içeriğe erişimi teşvik eden düzenlemelerin, platformlar nezdinde daha geniş bir karşılık bulması için sektörle karşılıklı iletişim süreçlerinin ve rehberlik kapasitesinin artırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

2.5. Erken Uyarı ve Erken Müdahale Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

Şiddet eğilimleri, çevrimiçi radikalleşme süreçleri, yoğun sosyal izolasyon, siber zorbalık mağduriyeti ve benzeri riskler çoğu zaman ani şekilde ortaya çıkmamakta; davranış değişiklikleri, aidiyet sorunları, sosyal geri çekilme, öfke kontrol problemleri ve dijital ortamlarda riskli davranış örüntüleri gibi çeşitli belirtilerle kendisini göstermektedir. Özellikle çevrimiçi ortamlarda şiddet içeriklerine yoğun ilgi gösterme, tehdit veya saldırı niyetini ima eden paylaşımlarda bulunma ve aidiyet ihtiyacını riskli çevrimiçi gruplar

üzerinden karşılama eğilimleri önemli erken uyarı göstergeleri olarak değerlendirilmelidir.

Bu nedenle çocuk ve gençlerin ruhsal, sosyal ve dijital gelişim süreçlerini birlikte ele alan erken uyarı ve erken müdahale mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Rehberlik servislerinin dijital riskler konusunda desteklenmesi, öğretmenlerin risk göstergelerini tanıyabilecek şekilde eğitilmesi ve eğitim, sağlık ve sosyal hizmet kurumları arasında etkin iş birliği mekanizmalarının oluşturulması önem taşımaktadır. Ayrıca öğrencilerin kendileri veya akranları hakkında gözlemledikleri riskli durumları güvenli biçimde paylaşabilecekleri bildirim sistemlerinin geliştirilmesi ve erken müdahale süreçlerinin cezalandırıcı değil, koruyucu ve önleyici bir anlayışla yürütülmesi önerilmektedir. Böylece risklerin şiddet davranışına veya ağır sosyal sorunlara dönüşmeden önce tespit edilmesi ve gerekli destek mekanizmalarının devreye alınması mümkün olabilecektir

2.6. Dijital Risk Alanlarına Yönelik Mevzuatın Güncellenmesi

Dijital teknolojiler ve çevrimiçi platformlar son yıllarda önemli ölçüde dönüşmüş olmasına rağmen, mevcut hukuki düzenlemelerin siber zorbalık, çevrimiçi nefret söylemi, dijital taciz, çocukları hedef alan zararlı içerikler ve çevrimiçi radikalleşme ağları gibi yeni risk alanlarına yeterli düzeyde karşılık veremediği görülmektedir. Dijital ortamların sınır aşan niteliği, bu alandaki düzenlemelerin yalnızca ulusal ihtiyaçlar doğrultusunda değil, uluslararası gelişmeler ve iyi uygulama örnekleri dikkate alınarak ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

Bu doğrultuda çocuk ve gençlerin dijital ortamlarda maruz kalabilecekleri riskleri azaltmaya yönelik koruyucu ve önleyici düzenlemelerin geliştirilmesi gerekmektedir. Dijital platformların kullanıcı güvenliği, içerik denetimi, şeffaflık ve hesap verebilirlik konularındaki sorumlulukları açık biçimde tanımlanmalı; zararlı içeriklere yönelik bildirim ve müdahale süreçleri güçlendirilmelidir. Ayrıca kamu kurumları arasında veri paylaşımını ve koordinasyonu artıracak hukuki altyapının geliştirilmesi, dijital risklerin izlenmesi ve önlenmesine katkı sağlayacaktır. Mevzuat çalışmalarında ifade özgürlüğü, çocuk hakları, kullanıcı güvenliği ve kamu yararı arasındaki dengenin gözetilmesi önem taşımaktadır.

2.7. Algoritmik İçeriklere Karşı Aile Denetimi ve Ekran Sürelerinin Düzenlenmesi

Dijitalleşmenin yaygınlaşmasıyla birlikte çocuk ve gençlerin, sosyal medya ve video platformlarında (YouTube, TikTok vb.) kendi ilgi alanlarına göre sürekli önlerine çıkarılan, onları uzun süre ekrana bağlayan içerik döngülerine maruz kaldığı görülmektedir. Bu tür dijital mecralar ve çevrimiçi oyun ortamları (Roblox vb.), çocukların yaş, karakter ve ruh dünyalarına uygun olmayan içerik akışları oluşturabilmektedir. Ev ortamında çocukların temiz ve güvenli bir dijital dünyada büyümesini arzulayan aileler için, mevcut yaş sınıflandırmaları ve geleneksel ekran denetimleri bu karmaşık algoritmik akışlar karşısında bazen yetersiz kalabilmektedir. RTÜK bünyesinde koruyucu sembol sistemi olarak kullanılan akıllı işaretler; yeni nesil dijital riskleri, siber bağımlılık süreçlerini ve çocuk psikolojisini olumsuz etkileyebilecek örtük unsurları da kapsayacak şekilde evlatlarımızı koruma odaklı bir yaklaşımla güncellenmelidir.

Çocukların zihinsel ve ahlaki gelişimini korumak adına, dijital platformlarda yapay zekâ tabanlı içerik denetim uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır. Özellikle çocukların ve gençlerin ekran başında yoğun olarak bulunduğu saat dilimlerinde, olumsuz davranış kalıplarını tetikleyebilecek şiddet, istismar veya kültürel değerlerimizle bağdaşmayan yabancılaşma unsurları barındıran yapımların yayılımı hassasiyetle kontrol edilmelidir. Bu tür hassas içerikli televizyon ve dijital yapımların yayın saatleri, çocukların uyku ve dinlenme saatleri gözetilerek, ekran başında olmadıkları 21.30 veya 23.00 gibi geç vakitlere yasal mevzuatla kaydırılmalıdır.

2.8. Uluslararası İyi Uygulamaların Entegrasyonu ve Taklitçi Davranışların Önlenmesi

Discord, Reddit ve Telegram gibi lidersiz, denetimi güç olan kapalı çevrimiçi ağlarda gençlerin, aidiyet arayışları nedeniyle yalnızlaşmaya, aile bağlarından uzaklaşmaya ve öfke içerikli bazı olumsuz siber yapılara yönelmeye açık hale geldikleri gözlemlenmektedir. Diğer taraftan, toplumu derinden üzen vahim bir şiddet veya asayiş olayı yaşandığında, medyanın bu olayları ve failleri odak noktasına alan, olayları dramatize eden sansasyonel görseller paylaşması, kırılgan yapıdaki gençlerde taklitçi davranış eğilimlerini tetikleyebilmektedir. Dijital alanları sadece erişime kapatmanın gençleri daha saklı ve kontrolsüz internet mecralarına yönlendirdiği gerçeğinden

hareketle, koruyucu yasal sınırların ve rehberlik ağlarının eş zamanlı kurulması gerekmektedir. Gençlerimizi internet ortamındaki her türlü istismar, şiddet ve manevi zarardan korumak amacıyla; uluslararası alanda başarılı sonuçlar vermiş olan ve platformlara zararlı içerikleri hızla kaldırma yükümlülüğü getiren yasal düzenlemeler (Almanya NetzDG ve AB Dijital Hizmetler Yasası benzeri) 5651 sayılı kanunumuza uyarlanmalıdır.

Platformların yapay zekâ tabanlı içerik süzgeçleri kullanması zorunlu hale getirilmeli; uyarılara uymayan ve evlatlarımızı riske atmaya devam eden denetimsiz mecraların erişimleri ile VPN korumaları teknolojik olarak sınırlandırılmalıdır. Toplumsal huzuru muhafaza etmek ve taklit riskini önlemek adına, ağır şiddet olaylarında ilk 48 saatte geçici yayın yasakları titizlikle uygulanmalı; failin adını ve görselini öne çıkarıp olumsuz örnek oluşturabilecek materyallerin yayılımı tamamen engellenmelidir.

2.9. Pozitif İçerik Teşviki ve Dijital Ebeveynlik Becerilerinin Geliştirilmesi

Yetişkinlerin sosyal mecralarda sergilediği kırıcı üslup, ötekileştirici ifadeler ve dijital dünyadaki nezaket kaybı, maalesef çocuklar tarafından da örnek alınmakta ve okul sıralarında akran ilişkilerine olumsuz yansımaktadır. Medya organlarının bu ahlaki aşınma karşısında yapıcı çözümler üretmek yerine, sürekli "aile yapısı bozuluyor" retoriği üzerinden karamsarlık ve toplumsal kaygı üretmesi, ebeveynlere pratik bir çıkış yolu sunmamaktadır. Ayrıca, çalışan anne ve babaların yoğun iş temposu içinde çocuklarını meşgul etmesi için dijital cihazlara (adeta birer dijital bakıcıya) emanet etmek zorunda kalması, aile içi etkileşimi azaltmakta; ebeveynlere verilen rehberlik eğitimlerinin sadece teorik zararlardan bahsetmesi ise ev içi denetimi kolaylaştırmamaktadır.

Medyada kaygı dilini beslemek yerine; toplumsal uzlaşmayı, yardımlaşmayı, köklü aile değerlerimizi ve güzel ahlakı vurgulayan, etik sınırları net çizilmiş yapımlar ile pozitif rol modeller teşvik edilmelidir. Güney Kore örneğinde başarıyla uygulanan; devlet, sanat camiası, yapımcı ve yatırımcı ortaklığına dayalı güvenli içerik fonlama modeli hayata geçirilerek, TRT ve TABİİ gibi milli kuruluşlarımız öncülüğünde pedagojik açıdan temiz, kültürel dokumuzla uyumlu yerli dijital içerik, çizgi film ve animasyon projeleri finansal olarak desteklenmelidir. Eş zamanlı olarak aile destek programları dönüştürülmeli; ebeveynlere, çocuklarıyla karşı karşıya gelmeden ev içi internet filtrelerini, aile pin kodlarını ve ekran sürelerini teknik olarak nasıl yönetebileceklerine dair pratik yazılımsal araçlar, dijital ebeveynlikte anne-baba arasındaki sağlıklı rol dengesi ve ev içi alternatif güzel meşgaleler üretme becerileri kazandırılmalıdır.

SONUÇ

Bu raporda, dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte çocuk ve gençlerin karşı karşıya kaldığı psiko-sosyal riskler, akran zorbalığı, çevrimiçi radikalleşme ve aile yapısı üzerindeki dönüşümler disiplinler arası bir perspektifle ele alınmıştır. Elde edilen bulgular ve gerçekleştirilen durum tespitleri, çocuk koruma ve toplumsal güvenlik politikalarının artık yalnızca fiziksel mekanlarla sınırlı kalamayacağını, dijital ekosistemi de içine alacak şekilde bütüncül ve makro düzeyde yeniden kurgulanması gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır. Çocuklarımızın zihinsel, ruhsal ve ahlaki gelişimini muhafaza etmek; ancak eğitim, güvenlik, hukuk, aile ve medya aktörlerinin eş güdümlü ve kararlı bir iş birliği gerçekleştirmesiyle mümkündür.

Eğitim ve erken çocukluk dönemine yönelik geliştirilen stratejiler, geleceğimizin teminatı olan evlatlarımızın henüz risk gruplarına dahil olmadan önce koruyucu bir zırhla kuşatılmasını hedeflemektedir. Bu doğrultuda, kişilik gelişiminin temel taşlarının döşendiği 0-6 yaş (0-72 ay) dönemine devlet eliyle makro yatırımların yapılması ve okul öncesi kurumsal çocuk bakım desteklerinin artırılması, hem kadının iş gücü piyasasındaki güvencesini artıracak hem de çocukların uzmanlar eliyle empati ve sağlıklı iletişim becerileri kazanmasını sağlayacaktır. Müfredata dahil edilmesi önerilen zorunlu "Duygu Yönetimi ve Ruhsal Olgunlaşma" ders saatleri ile akran zorbalığına karşı izleyici kitlesini dönüştürmeyi amaçlayan sınıf içi empati iklimi, çocuklarımızın dijital dünyanın getirdiği yalnızlaşma ve öfke sarmalından uzaklaşarak ruhsal esenliğe kavuşmalarına kapı aralayacaktır.

Dijital güvenliğin yasal ve teknik altyapısını güçlendirmeye yönelik adımlar ise sanal dünyadaki lidersiz, denetimsiz kapalı ağların ve algoritmik eko-çemberlerin çocuklarımızı aile bağlarından koparan olumsuz etkilerine karşı güçlü birer bariyer niteliğindedir. Okul, kolluk ve sosyal hizmetlerin entegre çalışacağı çocuk temelli erken müdahale mekanizmalarının (ÇÖTEM) kurulması, risk göstergelerinin erkenden tanınmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, öğrencilerin güvenle paylaşım yapabileceği gizliliği korunmuş "Anonim İhbar Mekanizmaları" ile Sağlık Bakanlığı öncülüğünde yürütülecek okul bazlı ruhsal taramalar, davranış bozukluklarının kalıcı sosyal sorunlara dönüşmeden önlenmesinde kritik rol oynayacaktır. Uluslararası iyi uygulama örneklerinden yola çıkılarak (Almanya NetzDG, AB Dijital Hizmetler Yasası benzeri) iç mevzuatımızın güncellenmesi ve platformlara yapay zekâ tabanlı içerik denetim

yükümlülüklerinin getirilmesi, yasal boşlukları doldurarak çevrimiçi ortamları daha güvenli kılacaktır.

Son olarak, medya ve koruyucu içerik başlığı altında sunulan yaklaşımlar, dijital dünyada nezaket, esenlik ve güzel ahlakın yeniden tesisi için yasakçı zihniyetin ötesine geçen yapıcı bir vizyon sunmaktadır. Ağır şiddet vakalarında taklitçi davranışları (*copycat*) önlemek adına ilk 48 saatte uygulanacak titiz yayın ilkeleri ve hassas içerikli yapımların ekran saatlerinin (21.30 veya 23.00 gibi) çocukların ekran başında olmadığı geç vakitlere kaydırılması, zihinsel dezenformasyonun önüne geçecektir. Medyada karamsarlık ve moral panik retorikleri üretmek yerine, köklü aile değerlerimizi ve toplumsal dayanışmayı vurgulayan pozitif rol modellerin teşvik edilmesi şarttır. Güney Kore örneğinde olduğu gibi devlet, sanat camiası ve yatırımcı ortaklığıyla kurulacak güvenli içerik fonları aracılığıyla, TRT ve TABİİ gibi milli kuruluşlarımız öncülüğünde pedagojik açıdan temiz yerli dijital içeriklerin, çizgi filmlerin ve animasyonların desteklenmesi, evlatlarımıza zengin alternatifler sunacaktır. Bu süreçte aile eğitimlerinin teorik anlatılardan arındırılarak; ebeveynlere internet filtreleri ve aile pin kodlarını yönetebilecekleri teknik maharetlerin, ev içi alternatif güzel meşgalelerin ve dijital ebeveynlikte anne-baba arasındaki dengeli rol paylaşımının kazandırılması, mukaddes aile müessesemizi siber dünyanın risklerine karşı çok daha dirençli hale getirecektir.

ANKARA SOSYAL BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
ASBÜ
İletişim Fakültesi